





إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا  
وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Dhugumatti, isaan dubartoota tiikfamoo, sagaagalummaa irraa dagatoo fi mu’umintoota ta’an maqaa xureessan, addunyaa fi Aakhiratti abaarramaniiru. Isaaniif adaba guddatu jira.” Suuratu an-Nuur 24:23

Kanaafu, wanta ijaan hin argine afaanitti waan nu dhufeeff ykn namni waan nutti fideef, cal’isneetumaan olkaane olola oofu hin qabnu.

Miidhan kijibaa inni biraa haala fi amala namtichaa fokkisa. Namni barteen isaa kijiba ta’e bakka gahе hundatti namni isa xireefata. Amantaa irraa hin qaban. Jireenyi isaa tartiiba kan hin qabne ta’e. Keessi isaa gammachuu fi tasgabbiin itti hin dhagahamu. Nama sobuu heduuf osoo dubbii kijiba barbaadu sammuu ofii bareexessa (qisaasessa). Keessi isaa gabrummaa fi gadi aantummaan itti dhagahama. Nan salphadha osoo jedhuu jireenya shakkii jiraata. Osoo dhugaa dubbate nama bilisaa ta’a. Wanti isa dhiphisu hin jiru. Ammas kijibni harqoota hiyyummaa jalatti akka kufu isa taasisa. Kanaafu, jireenya keessaa gammachuu fi tasgabbi yoo dhabde, dhibee kijibaatin qabante ta’a laata. Yeroon dawaa itti barbaadii of fayyisi. Dawaan isaa sobu/kijibuu dhiisudha.

### Sababoota kijibatti nama kakaasan

Wantoonni kijibatti nama kakaasan baay’eedha. Isaan keessaa:

**1.Sodaa Rabbii dhabuu**– namni yeroo kijibuuf deemu osoo ‘Rabbiin na argaa’ yaadate silaa arraba ofii kijibaaf hin raasu. Namni yommuu Rabbiin dagatu balballi badii hundi itti banama. Rabbiin yommuu yaadatu immoo balbala badii ofirraa cufaa adeema.

**2.Garetti makamuun yaada namoota harkisuuf kijibuu**– namni yommuu garetti makamu namoonni akka isa jajaniif yookiin kolfaniif kijiba uuma.

**3.Haala rakkisaa** keessa yommuu jiran wanta isa qunname ofirraa deebisuuf kijibuu

**4.Ijoollummaa irraa eegale kijiba waliin guddachu.** Ijjoollen yommuu warri isaanii kijiban argitu, isaan akkeessun kijiba irraa dhaalan. Guddinni badaan ijjoolllee fi hawaasa balleessa.

**5.Kijibaan of tuulu fi akka qarummaatti ilaalu.** Namoonni kijibaan qabeenya walitti sassaaban namoota garmalee qaroo of se’u. Garuu gowwaan isaan caalu hin jiru. Sababni isaas, yommuu isaan har’a sobaan qabeenya namaa nyaatan, boru Guyyaa Qiyaamaa abbaan qabeenya ‘Haqa kiyya fidi.’ Jedhan.

“Abu Hureeyraan akka gabaasanitti Ergamaan Rabbii(SAW) ni jedhan’ Hiyyeessi eenyu akka ta’ee ni beektu?”

Isaanis (sahaabonni) ni jedhan ‘Hiyyeessa jechuun nama nu keessaa dirhamas qabeenyas hin qabne.’” Ergamaan Rabbiis ni jedhan ‘Dhugumatti ummata kiyya keessaa namni hiyyeessi nama Guyyaa Qiyaama salaatan, sooman, zakaan dhufuudha. Garuu nama kana arrabse, kana maqaa xureesse, qabeenya kanaa haqa malee nyaate, dhiiga kanaa jigse, kana rukute. Nama kanaaf hasanaata(mindaa hojii gaarii) isaatirraa ni kennamaaf, nama kaanifis hasanaanni ni kennamaaf (Namoota inni miidhef hasanaanni isaa isaanii dabarfamee kennamaaf). Cubbuu isarra jiruuf harka osoo hin kafaliniin duratti hasanaanni isaa yoo dhumatte, cubbuun namoota sanii isaan irraa fuudhame isa (namticha kana) irratti fe’ama(kaa’ama). Ergasii ibiddatti darbama.” [Sahiih Muslim](#)

Dhugumatti namni hoonga’an nama Guyyaa Qiyaama of hoongessedha. Hojii itti ifaajaa baye nama biraatif dabarse yommuu kennu ykn hojii gaarii yoo hin qabaatin hojii badaa isaa yommuu irraa fudhatu maal jedhamaa! Guyyaan Qiyaama Guyyaa madaalli haqaa sirriin itti dhaabbatuudha. Qoosni hin jiru. Kanaafu, har’a osoo yeroo qabnu haa dammaqnu.

## Kijiba irraa of qusachuuf

Kabajama nama Musliima ta’ee fi hin taane! Fokkinna kijibaa arguu yoo barbaadde, namni kijibu akkamitti akka si jibbisu ilaalu dandeessa. Yommuu namni si sobuun qabeenya kee haqa malee nyaatu akkamitti akka dallantu ni beekta. Haaluma kanaan atillee yommuu nama biraa sobuun qabeenya isaa jalaa nyaattu akkasuma innis gubata. Kuni miidhaa kijibaa akka ta’e ni hubatta. Namni tokko kijiba dhiisuf maloota hundatti fayyadamuu qaba. Isaan keessaa;

- 1.**Bakkaa** fi yeroo kamittu kijibni dhowwamaa akka ta’ee fi adabni nama kijibuu cimaa akka ta’ee yaadachu.
- 2.**Wanta hojjataniif** itti gaafatamummaa fudhachuu fi osoo yeroo qaani ta’eeyyu dhugaa dubbachu. Sababni isaas, wanti gaariin dhugaa keessaa jira.
- 3.**Arraba eegu fi yeroo hundaa herreegu.** Fakkeenyaaf, ‘Maaliif akkana dubbadhe? Maaliif soba? Sobaan miidhaa malee bu’aan ani argadhu ni jiraa?’ jedhanii of gaafachuu fi ajiifachu. Ergasii, ‘Ammaan booda gocha akkanaatti hin deebi’u’ jedhanii of sirreessuuf carraaqu.
- 4.**Bakka sobni,** dubbiin duwwaa fi gowwaa itti dubbatamu, bakka zikriin (Rabbiin itti yaadatamu) fi beekumsa itti barataniin bakka buusu. Fakkeenyaaf, hiriyyoota soba odeessan biraa deemanii namoota Rabbiin yaadatanii fi beekumsa baratan bira deemu.
- 5.**Kijibni amaloota** munaafiqaa keessaa tokko akka ta’e beeku.
- 6.**Kijibni karaa badii** fi ibidda jahanamatti kan nama geessu akka ta’ee fi dhugaan immoo gara gaarummaa fi Jannatatti kan nama qajeelchu akka ta’ee barachuu fi beeku.

**7.Ijjoolee tee** hamilee fi sona Islaamatiin guddisuu. Kijibaan kan guddatan osoo hin ta'in dhugaa irratti kan guddattan isaan taasisu. Soba isaan biratti dubbachuun kijiba isaan barsiisu osoo hin dhugaa dubbachuun haqummaa isaan barsiisudha.

**8>Nama kijibaa** namni akka hin amanne beeku. Kuni immoo mallattoo addunyaa fi Aakhiratti kasaaruti.

**9.Miidhaa** namni kijibaan hawaasa irraan gahu beeku fi barachu.

### Gudunfaa

Walumaagalatti sobni (kijibni) jibbamaa fi dhowwamadha. Haa ta'uu malee bakka sobuun dirqama fi barbaachisaa itti ta'u ni jira. Fakkeenyaaf, lubbuu yookiin qabeenya nama cunqurfamee zaalima (cunqursaa) irraa eeguf sobuu qaba. Namnitichi lubbuu ofii baraaruuif zaalima jalaa yoo dhokate, ati deemte ykn yoo gaafatamte, 'Inni bakka kana jira' jette itti himu hin qabdu. "Hin beeku ykn as hin jiru" jechuu qabda. Karaa biraatin namoota walitti araarsuufis sobni ni hayyamama. Ammas, diinota (aduwii) Islaama rifachisuuf lakkoofsa loltu fi meeshaa waraanaa olguddisuun sobatti fayyadamuun ni danda'ama. Kanniin alatti sobuun jibbamaa fi dhowwamaadha. Xiqqaatus, guddatus namoonni hunduu soba keessatti hirmaachu danda'u. Garuu soba jibbuu fi bartee godhachuu irraa of tiixsu qabna. Yeroo hundaa dhugaa dubbachuu yookiin cal'isuuf of leenjisu qabna. Wantoonni soba akka dubbatan nama taasisan keessaa namoota kolfisuu fi qabeenya namoota saamuuf sobuudha. Namoota kolfisuu sobuun bartee namatti ta'a, amala namaa fokkisa. Kanaafu dhugaa dubbachuuf carraaqu ykn cal'isuudha. Qabeenya namaa saamuuf sobuun immoo badi guddaa cubbuu lama bakka tokkotti hammateedha.

Kanaafu, hudii keenya nama haqaa ta'uuf carraaqu qabna. Namni haqa dubbatu ni kabajama. Namni soba dubbatu immoo ni salphata. Rabbiin (subhaanahu wa ta'aala) akkana jedha:



“Yaa warra amantan! Rabbiin sodaadhaa; warra dhugaa dubbatan wajjinis ta'aa.” Suuratu Tawbaa 9:119

Kitaaba wabii

[Lying and Envy](#) by Abdul Malik Al-Qaasim

**Date Created**

February 2017

**Author**

admin